

חיים שרקי

עין לציון צופיה

לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי

אֶדְרָא

הסדרה לפילוסופיה יהודית

עורך הסדרה:
פרופ' אבי אלקיים

חברי המערכת:
פרופ' זאב הרוי
פרופ' חנוך בן פזי

חיים שרקי

עין לציון צופיה

לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי

הוצאת אֶלֶרָא

Haim Cherki

Ayin leTziyon Tzofiyah

The Jewish National Idea – The Perspective of Sephardic Rabbinic Thought

הספר מבוסס על עבודת דוקטורט שנעשתה בהדרכתו של **פרופ' חנוך בן פזי**,
המחלקה לפילוסופיה יהודית – אוני' בר-אילן

עיצוב העטיפה: **תמר גוטמן**

עריכה לשונית: **אב"י ונגרובר**

מסת"ב: 3-96-7773-965-978 ISBN

© כל הזכויות שמורות להוצאת אֶדְרָא, תל אביב

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע,
לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי – אלקטרוני,
אופטי, מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט,
אלא ברשות מפורשת מאת בית ההוצאה לאור שתיתן מראש ובכתב.

נדפס בישראל תשפ"ה – 2025

© Copyright 2025 by Idra Publishing

Idra Press <IdraPublisher@gmail.com>

<http://idra.org.il/>

סידור, עימוד, לוחות והדפסה: **א. אורן הפקות דפוס בע"מ**, שד' רוטשילד 109, תל אביב

תוכן העניינים

11	שלמי תודה
13	פתח דבר: מבט אחר ואוהב על הרעיון הציוני – חנוך בן פזי

שער ראשון מבואות

21	פרק 1: מבוא
26	התפתחות הלאומיות
26	היחס בין לאומיות, דת ומודרניות – שלוש אסכולות
31	הציונות כתנועה לאומית יהודית ומבשריה
36	בין דת ללאומיות
38	דת ולאום בהתעוררות הלאומיות היהודית
38	לאומיות יהודית, האמנם?
40	שאלת היחס בין דת ללאומיות בעם היהודי
42	המרכיב הדתי והמסורתי בתפיסת הלאומיות
43	מחקר הקהילות היהודיות הספרדיות
47	פרק 2: שורשי התודעה הלאומית בקרב רבנים ספרדים
48	מאפייני התודעה הלאומית
61	מחקר ההגות הספרדית בנושא התודעה הלאומית
65	שיטות לבחינת הקהילות הספרדיות
70	תיחום כרונולוגי של המחקר
72	שיטת המחקר
73	פרק 3: הפזורה של יהדות ספרד לאחר הגירוש – סקירה היסטורית
73	יהדות ספרד לאחר הגירוש
74	ההתיישבות בצפון אפריקה
77	ההתיישבות באימפריה העות'מנית
81	התודעה העצמית של המגורשים
83	ההתיישבות באיטליה
86	הפזורה הספרדית במערב אירופה ובאמריקה

88	הפזורה היהודית הספרדית במאות ה־19 וה־20
88	האימפריה העות'מנית וארצות הבלקן
90	צפון אפריקה

שער שני

לאומיות בהגות חכמים ספרדים – ניתוח פילוסופי רבני

95	פרק 4: הרב יהודה אלקלעי (1798-1878), בלקן, א"י
96	קורות חייו
98	היחס לרב אלקלעי במחקר
99	הרב יעקב פינצי
99	הרב אליעזר פאפו
100	הרב דוד פארדו
101	הרב יהודה ב"ר שמואל ביבאס
105	לאומיות יהודית
106	אחדות האומה
108	ריאליה משיחית
109	שנת ת"ר – חלון הזדמנויות היסטורי
114	משיח בן יוסף ומשיח בן דוד
117	תקופת העולם הבא
118	תכלית הגאולה
120	היחס לאירועים ההיסטוריים
121	מגאולה פרטיקולרית לגאולה אוניברסלית
124	ההתמודדות עם כישלונה של שנת ת"ר
125	ארץ ישראל
128	השפה העברית
130	תנ"ך
131	סיכום

133	פרק 5: הרב משה כלפון הכהן (1874-1950), ג'רבה, תוניסיה
133	קורות חייו
135	לאומיות יהודית
135	תודעה לאומית
138	זהות לאומית וזהות דתית
143	מרכיבי הלאומיות
144	לאומיות ואוניברסליות
144	תיקון עולם באמצעות התקומה הלאומית
146	שלום עולמי

150	זיהוי התקופה ההיסטורית כראשית הגאולה
150	הגאולה כהליך היסטורי הדרגתי
152	אינדיקציות היסטוריות לתחילת הגאולה
165	השגחה אלוהית ופעולה אנושית
167	היחס לדמותו של הרצל ולתנועה הציונית
178	ארץ ישראל
181	רכישת קרקעות בארץ ישראל
184	עלייה לארץ
187	הזכות המוסרית על הארץ
190	השפה העברית
193	האמצעים להפצת השפה העברית
196	תנ"ך
197	לימוד תנ"ך
198	פירוש התנ"ך כבמה לתודעה לאומית
200	סיכום

פרק 6: הרב עוזיאל (1880-1953), א"י, יוון

201	קורות חייו
208	מקורות ההשפעה על הגותו
208	תשתית משנתו: הקוסמוס כאורגניזם
210	לאומיות יהודית
214	לאומיות, פרטיקולריות ואוניברסליות
	פולמוס הרב עוזיאל עם הוגי הלאומיות בתקופתו:
216	רנ"ק, אחד העם והרב קוק
217	רנ"ק
221	אחד העם
232	הרב קוק
236	ארץ ישראל
241	השפה העברית
242	תנ"ך
246	סיכום

פרק 7: הרב יוסף משאש (1892-1974), מרוקו, אלג'יריה, ישראל

247	קורות חייו
250	לאומיות יהודית
250	דת ולאום
253	תקומה לאומית

255	דת ולאומיות – חג החנוכה כמקרה בוחן
257	חשובי קיצין
258	מדינת ישראל
260	יום העצמאות
266	צה"ל
268	ארץ ישראל
272	עידוד העלייה
273	שלמות הארץ
273	השפה העברית
278	תנ"ך
280	סיכום

שער שלישי מניטו מתבונן בתופעה

283	פרק 8: הרב יהודא ליאון אשכנזי – "מניטו" (1922-1996), אלג'ריה, צרפת, ישראל
285	קורות חייו
293	השפעות על הגותו
293	הרב דוד אשכנזי והרב חיים טובול
294	יעקב גורדין
297	הרצי"ה והראי"ה
303	מקורות השפעה ספרותיים
303	ריה"ל
304	המהר"ל
305	יסודות מרכזיים בהגותו
305	ערך האחוה
306	רעיון ה"זהות"
307	רעיון "איחוד המידות"
315	לאומיות יהודית
318	לאומיות יהודית – הגדרה
325	הקמת מדינת ישראל בהיסטוריה היהודית
326	לאומיות ואוניברסליות
329	לאומיות, לאומנות ואוניברסליות
331	ארץ ישראל
337	השפה העברית
342	תנ"ך
345	סיכום

שער רביעי

יחס רבנים ספרדים לציונות – פנומנולוגיה

פרק 9: רבנים מצפון אפריקה, מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה ולוב.....	351
ר' דוד הכהן סקלי (1861-1948), מרוקו ואלג'יריה	352
קורות חייו.....	352
לאומיות יהודית.....	353
זיהוי התקופה כעידן של גאולה.....	353
הפיתוח הטכנולוגי כסימן לימות המשיח.....	354
סדר תהליך הגאולה.....	357
חישובי קיצין.....	360
ארץ ישראל.....	362
השפה העברית.....	364
תנ"ך.....	366
סיכום.....	366
הרב יוסף גנאסיא (1879-1962), אלג'יריה, ישראל	367
קורות חייו.....	367
לאומיות יהודית.....	367
ארץ ישראל.....	368
זיקה לארץ ישראל.....	368
העלייה לארץ ישראל.....	370
השפה העברית.....	371
תנ"ך.....	372
הרב רחמים נאהורי (1902-1985), אלג'יריה, צרפת, ישראל	373
תולדות חייו.....	373
לאומיות יהודית.....	373
ארץ ישראל.....	375
התנ"ך והשפה העברית.....	376
הרב רחמים חי חויתה הכהן (1901-1959), תוניסיה, ישראל	377
קורות חייו.....	377
לאומיות יהודית.....	377
תכלית התקומה הלאומית.....	377
אתחלתא דגאולה.....	379
מעורבות בפעילות ציונית.....	380
היחס למדינת ישראל.....	380
דת ולאומיות.....	381
ביקורת על האופי החילוני של התנועה הציונית.....	382

384		ארץ ישראל
384		הזכות על ארץ ישראל
385		ארץ ישראל כמרכיב לאומי
386		הנאמנות והמחויבות לארץ ישראל
387		מעלתה הרוחנית של ארץ ישראל
387		השפה העברית
388		תנ"ך
389		סיכום
390		רבני לוב
390		לאומיות
393		מעורבות הרבנים בתנועות הנוער הציוניות בלוב
394		יחס הרבנים ליום העצמאות
395		ארץ ישראל
397		השפה העברית
399		לימוד תנ"ך
400		סיכום

401		<u>פרק 10: רבנים ספרדים שהתנגדו לציונות</u>
402		הרב שלמה אליעזר מירקאדו אלפנדרי (1826?-1930), טורקיה, סוריה וארץ ישראל
402		קורות חייו
403		יחסו לתנועה הציונית
405		זכות בחירה לנשים
407		יחסו לחילונים ולדתיים המשתפים עמם פעולה
409		יחסו לרבנות הראשית
412		הרב חיים נחום אפנדי (1873-1960), טורקיה ומצרים
412		קורות חייו
414		יחסו ללאומיות יהודית ולתנועה הציונית
416		אלמנטים לאומיים בתפיסתו
416		ארץ ישראל
417		השפה העברית

שער חמישי

סיכום

423		סיכום
427		ביבליוגרפיה

שלמי תודה

כתיבתו של ספר זה התאפשרה הודות לרבים וטובים שליוו, הדריכו, ייעצו ותמכו לאורך הדרך הארוכה. כולם יעמדו על הברכה. אציין אחדים מהם.

ראשית, ברצוני להודות לפרופ' חנוך בן פזי, ראש המחלקה לפילוסופיה יהודית של אוניברסיטת בר-אילן, שהנחה אותי בכתיבתה של עבודת הדוקטורט עליה מבוסס ספר זה. זכות גדולה נפלה בחלקי להיות תלמידו במשך שנות לימודי במחלקה, ובשיעוריו התעורר בי הצימאון להעמיק חקר בנושא הלאומיות היהודית. הוא ליווה והנחה אותי בחכמה, בעמקות ובנועם. השגותיו והערותיו המדויקות ועידודו הרב סייעו לי לכל אורכה של הכתיבה ואפשרו לי להביאה לידי גמר מלאכה.

להורי היקרים אליעזר ואלישבע שרק יצ"ו שמהם למדתי חיפוש מתמיד אחר האמת מתוך רוחב דעת ולב. אימי שהיא הבית והלב הפועם, יצרה מרחב להתפתחות ולמידה, ואבי הקדיש לי אין ספור שעות לימוד משותפות בהן עסקנו יחדיו בתורתם של חכמי ישראל הספרדים, מושאי המחקר, ובפרט בהגותו של מניטו מורו ורבו.

לילדיי האהובים, טל, יהונתן, כרמל, הדר ותמר, שהם עוגן של שמחה וחיים, ומזכירים לי תדיר את חשיבותו של העיסוק בזהות, במסורת ובתודעה לדורות הבאים.

ומעל כולם, נעה רעייתי ואשת בריתי, שותפתי המלאה בדרך, תודה מעומק הלב על הליווי התומך והמסור לאורך שנות המחקר והכתיבה.

חיים שרקי

מבט אחר ואוהב על הרעיון הציוני

חנוך בן פזי

השורשים התיאולוגיים והפילוסופיים של הרעיון הציוני

השאלות בדבר שורשיה ההיסטוריים של התנועה הציונית ומקורותיו הפילוסופיים והתיאולוגיים של הרעיון הציוני אינן רק שאלות חוקרי תולדותיה של מדינת ישראל. אלו שאלות שממשיכות ללוות אותנו בכל צומת שבו אנו ניצבים במדינת ישראל ובהתלבטויות יסוד של החברה הישראלית. ההתחקות אחר נקודות הראשית – ההיסטוריה של מבשרי הציונות, עליית תלמידי הגר"א, "אעלה בתמר" ועליית יהודי תימן או תנועת ביל"ו – מלמדת אותנו כי חקר ההיסטוריה הציונית ותולדות הרעיון הציוני מעניקים כלים חשובים ביותר להתמודדות עם הדילמות החשובות של זמננו. השאלות הללו יוצרות מתחים בין קבוצות שונות של החברה הישראלית, ובין גישות שונות ואידאולוגיות מתחרות. לעיתים השאלות הללו מאיימות לקרוע את החברה הישראלית, לעיתים הן מאפשרות ליצור מתח פורה ויוצר. האפשרות ללמוד את ההיסטוריה מנקודת המבט של הרעיונות מבטיחה לנו יכולת להתמודד טוב יותר עם האתגרים הגדולים שבפניהם אנו עומדים. בזמנים שכאלו, ההקשבה לקולות חדשים, לשיח אחר, היא הזמנה לשיקום של העבר ולתיקון החזון לעתיד. הספר עין לציון צופיה: לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי הוא כמתנה הניתנת לשיח הציבורי הישראלי ברגע משמעותי ביותר של בירור וחזון.

בשנת 1902 עברה סערה גדולה על התנועה הציונית, כאשר מפגש בין שני גדולי עולם, שנגע בכמה משאלות היסוד שאיתן התמודדו מנהיגי התנועה הציונית, הפך למאבק אישי וחברתי הרסני. הוויכוח שבבסיסו עמדו גישות רעיוניות שונות ואידאולוגיות מתחרות, הציף מתחים חברתיים עמוקים בין קבוצות שונות בעם היהודי, הקצין תחת האמוציות של המאבקים האישיים, וסופו בהתלהטות ציבורית והתבטאויות קשות ומכוערות בעיתונות היהודית. מן הצד האחד, היה זה תיאודור הרצל ותפיסתו המדינית, ומן העבר השני היה זה אשר גינצברג – אחד העם ותפיסתו התרבותית. אפשר לתאר את המאבק ביניהם כוויכוח על ניסוח השאלה העומדת על הפרק: שאלת היהודים או שאלת היהדות. אפשר לתאר את המאבק ביניהם כוויכוח על שדה הפעולה: השדה המדיני

או השדה התרבותי. אפשר גם לתאר את הסערה במונחים של שאלות סוציולוגיות והיסטוריות. אולם, אפשר לתאר את הסערה כרצון להיענות לאתגרים הקשים של העם היהודי ולדילמות המכריעות שעמדו בפני התנועה הציונית באותה השעה. שנות ההקמה של התנועה וארגוני המוסדות שלה כבר עברו, ובאותה העת נדרשו הם לשרטט את המתווה להמשך התפתחותה של התנועה הציונית ולגאולתו של העם היהודי. במובנים רבים, העת הזאת – השנה החולפת על ישראל מאז השבעה באוקטובר ועד עתה – היא עת משבר. הסערה הגדולה מספרת על בלבול זהות, על אובדן דרך, על השתמטות מאחריות. אך העת הזאת היא גם הזדמנות לחשוב מחדש את דרכה של התנועה הציונית ואת אפשרות ההתחדשות שלה.

החיבור של חיים שרקי הוא הזמנה לחשוב מחדש את הרעיון הציוני, והפעם מן הכיוון של המסורת הספרדית. הוא מאפשר מבט נוסף וחדשני על כמה משאלות היסוד של תולדות העם היהודי בעת החדשה, על תולדות התנועה הציונית ומדינת ישראל. הוא מעניק את הפרספקטיבה החסרה של הסיפור ההיסטורי, ותפקידן של הקהילות הספרדיות בהתפתחויות החשובות של המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים. החיבור הזה הוא הזמנה להקשיב למחשבה המאתגרת והמעמיקה של שורה של רבנים וחכמים, אשר קולם לא נשמע מספיק בתוך השיח הכללי. זוהי הזמנה להקשיב לרב יהודה אלקלעי, לרב משה כלפון הכהן, לרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, לרב יהודא לאון אשכנזי – מניטו, לרב יוסף משאש ולעוד שורה של חכמים שנטלו חלק בשיח היהודי הציוני, ולא זכו שהרעיונות הגדולים שלהם והמבט המעמיק והמרחיק ראות שלהם, יתפסו מקום מרכזי ומשמעותי בתוך השיח הציוני. אני קורא את החיבור הזה כהזמנה לקוראות ולקוראים להתבוננות מחודשת ברעיון הציוני, ללמוד לבקר אותו מבלי לחשוש שמא זהו הרס, ללמוד להעשיר אותו ולהעמיק אותו, מתוך הידיעה שההקשבה לקולות הללו תביא ברכה לכול. הוא כולל הזמנה ללמוד מן המסורת הלאומית הצומחת בקהילות היהודיות הספרדיות, כלים והיבטים להתמודדות עם הדילמות הקשות והכואבות ביותר של הזמן הזה.

הלאומיות הספרדית: שורשים ותובנות

העיון והלימוד בספר עין לציון צופיה: לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי הוא בראש ובראשונה מפגש עם מחקר אודות תפיסת הלאומיות בעולמן של הקהילות היהודיות הספרדיות. חיים שרקי מקדיש תשומת לב להבחנה שבין התפתחות הלאומיות האירופאית לבין היבטים ייחודיים של לאומיות יהודית מסורתית. אין כאן ניסיון לדבר על "ציונות בלתי מודעת" או על תפיסה פוליטית של "לאומיות", אלא להציע היבטים שונים של תפיסה לאומית, שמצטרפים זה לזה ויוצרים מגוון מרתק של עמדות יהודיות לאומיות, המבוססות על המסורתיות הספרדית. וכך הולכים ומתגלים ארבעה היבטים של הזהות, אשר כל אחד מהם ראוי לעיון מעמיק: א. מעמדה של השפה העברית; ב. לימוד התנ"ך; ג. הכמיהה הממשית לארץ ישראל; ד. תודעת הזהות העצמית.

השפה העברית: לשון חיה ותודעה תרבותית. בקהילות הספרדיות, בשונה מקהילות רבות אחרות בעולם היהודי, העברית שימשה לא רק לשון קודש, אלא גם לשון חיה, תרבותית ושוורשית. בקהילות היהודיות שבפזורה הספרדית דוגמת אוראן, ג'רבה וסלוניקי, הייתה העברית חלק בלתי נפרד מחיי היומיום. בקהילת אמסטרדם, לדוגמה, למרות היותה חלק מאירופה הנוצרית, נשמר מעמדה של העברית בשיח התרבותי והפילוסופי. ספרו הראשון של שפינוזה, שהוקדש לדקדוק העברי, מדגים את המרכזיות של העברית גם בהקשרים אינטלקטואליים כלליים. מעמדה של העברית בקהילות הספרדיות היה לא רק פונקציונלי, אלא היווה ביטוי לתודעה עמוקה שהעברית היא יותר מכלי תקשורת – היא מהות תרבותית וזהותית. היא היוותה גשר המחבר בין העבר להווה ובין חלומות העבר למציאות העתיד.

התנ"ך: ספר של תודעה. לימוד התנ"ך בקהילות הספרדיות חרג מעבר לעיסוק הפולחני והדתי. התנ"ך נתפס כבסיס תרבותי ולאומי. חכמי ספרד העניקו לו מקום מרכזי בשיח ההיסטורי, המוסרי והלאומי. העברית – כלשון חיה – פתחה בפני הלומדים עולם שלם של שיח, שבו התנ"ך נתפס לא רק כטקסט מקודש, אלא גם כהשראה רלוונטית לחיי הקהילה. העיון בדרשות הספרדיות מגלה את הבקיות העצומה של חכמי ספרד בספרי הנביאים ובספרות החכמה. מעין מסורת הממשיכה את פרשני המקרא בימי הביניים.

ארץ ישראל: כמיהה ממשית. כמיהתן של הקהילות הספרדיות לארץ ישראל הייתה נדבך נוסף בתפיסת הלאומיות שלהן. בניגוד לתפיסות שראו בארץ ישראל חזון משיחי בלבד, הקהילות הספרדיות ראו בה מקום ממשי שבו הזהות הלאומית יכולה להתממש. קשר זה בא לידי ביטוי במכתבים, בצדקות וביצירות ספרותיות ופיוטיות. ארץ ישראל נתפסה לא רק כיעד גאולה, אלא כמקום שבו קדושה ומציאות משתלבות. שירתו של רבי יהודה הלוי "ליבי במזרח ואנכי בסוף מערב", איננה רק ביטוי פיוטי לתחושת הזדהות עמוקה עם ארץ הקודש, אלא כיסופים לארץ שמעולם לא היו בה.

זהות מסורתית כלאומיות חיה. שרקי מציע שהתודעה הלאומית של הקהילות הספרדיות לא ביקשה לנתק מהמסורת, אלא להעמיק אותה ולהתאים אותה לצורכי הזמן. לאומיות זו לא הייתה רק מושג רעיוני, אלא חוויה חיה, שהייתה חלק בלתי נפרד מזהותן של הקהילות. היא ביטאה אמונה בכוחה של המסורת להתחדש ולהציע אלטרנטיבה רעיונית לציונות המודרנית.

ההיבטים השונים הללו מתחברים ביחד, לא רק כדי לתת תוכן לחיבור של החכמים הללו לציונות ולזיקה שלהם לרעיון הציוני. ההיבטים הללו מאפשרים יצירה של חזון רוחני לאומי ואוניברסלי, שמפרה חיים במחשבה הציונית – המדינית והתרבותית. דבריו של הרב משה כלפון הכהן יכולים להדגים מעט מעט מן העושר הממתיך באוצר דברי החכמים שמן הקהילות הספרדיות: שהרי היה מן הראוי שכל ישראל יהיו משרתי ה', ויפיצו תורה לכל באי עולם, כשם "שישראל בגולה הפיצו אור גדול לכל באי עולם לדחות הכסילות והבערות, האכזריות והזדון, ולהצמיח הצדק והמישרים, החמלה והחנינה, האנושיות וכל המידות הנעלות" (יד משה, שסא). תפקידה של גאולת ישראל להפוך את ישראל למורים של האנושיות והמידות הנעלות בעולם כולו. הרב כלפון הכהן איננו מסתפק בדיבור על

השליחות המוסרית והמדעית של הציונות ומדינת ישראל, אלא מבקש לתרגם זאת לכלים מעשיים דוגמת הקמת בית הדין הבינלאומי בירושלים, שכן כל "בעל שכל ישר הרואה את טובת העולם ואנשיה בדרך כללי... יכיר יבין וידע ויסקים כי נחוץ מאוד להיות בעולם מקום מיוחד אשר בו יהיה ועד בית דין כללי לכל העולם כלו. במטרה שהוא בית המשפט היותר גבוה אשר על פיו יחנו ועל פיו יסעו כל בני האדם כקטן כגדול... יש לאחוז באמצעות המכשירים לזה שיהיה מובא לפניו כל דבר קשה וגם הוא משגיח ומביט לטובת כל בני האדם בהשוואה ואחרונה" (ויקהל משה, עמ' 23). החזון מרחיב הלכת ומרחיק הראות של הרעיון הציוני מבוסס אצלו על השילוב המיוחד של לימוד התנ"ך והנבואות המקראיות, הכמיהה לארץ ישראל כחזון והצורך בהגדרה מעמיקה של הזהות היהודית.

מבט חדש על הרעיון הציוני

מזה למעלה מעשרים שנה שהחברה הישראלית מתמודדת עם שאלות היסוד של זהותה. המתחים החברתיים הקשים מציפים אל פני השטח את ההרהורים והערעורים על כמה מאבני הבניין של הזהות והחברה. הם מחייבים מתן דין וחשבון על התהליכים, האתגרים, המשברים וההצלחות. אבל הם מאפשרים גם לחזור לשאלות היסוד של החברה והעם, לעורר מחדש את שאלות הזהות היהודית והישראלית. וכחלק ממשבר הזהות הישראלית שבתוכו אנו חיים ופועלים, יש לבחון מחדש את הנחות היסוד שלנו, ובו בזמן יש להציע גם כיוונים חדשים של בנייה והתפתחות. החיבור עין לציון צופיה: לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי הוא הזדמנות להציע מבט מחודש על הרעיון הציוני, והפעם מנקודת המבט של החכמים הספרדים. על כן, הספר הזה הוא ספר שצריך לקרוא, ולחשוב, כדי להמשיך וללמוד אותו. המחשבה הלאומית היהודית של חכמי ספרד, מעניינת הרבה מעבר לדיון ההיסטורי. המחשבה הלאומית של יהודי ספרד מציעה אלטרנטיבה למחשבה על הציונות בניגוד לתפיסות הרואות בציונות מהפכה חילונית, הוא מציע לראות בה המשכיות מסורתית יהודית. זהו מודל שמחבר בין עבר לעתיד ובין מסורת להתחדשות. אין מדובר בניסיון להציע היסטוריה אלטרנטיבית של התנועה הציונית, אלא הזמנה להתבוננות רפלקטיבית על אתגרי הזהות והמשברים של מדינת ישראל. הספר מציע כלים לבנייה מחודשת של הרעיון הציוני, המבוססים על יסודות תרבותיים וזהותיים מעמיקים.

קריאה להתחדשות רעיונית. בזמן שבו החברה הישראלית מתמודדת עם משברים חברתיים ופוליטיים, הספר של שרקי מזמין אותנו לחזור אל היסודות: אל העברית כלשון תרבותית וקהילתית; אל התנ"ך כהמשכיות של מסורת הפרשנות היהודית; ואל ארץ ישראל כמרחב של קדושה, מעבר לטריטוריאליזם הלאומי. הוא מציע לנו לשאוב השראה ממסורות העבר ולהתמודד עם שאלות הזהות של ההווה והעתיד.

הספר מראה כיצד ניתן להתבונן ברעיון הציוני לא כקרקע עם העבר, אלא כהתפתחות טבעית של רעיונות לאומיים שהיו קיימים בעבר. דרך זו מאפשרת לחברה הישראלית לחבר בין עבר לעתיד, בין מסורת לחידוש ובין זהות פרטיקולרית לשאיפות אוניברסליות.

ומילה אחרונה,

עין לציון צופיה: לאומיות יהודית – המבט הרבני הספרדי מזמין אותנו לחשיבה מעמיקה על מהות הלאומיות היהודית. הוא חושף רובד עמוק של זהות המשולבת במחשבה על העתיד. במקום להציע נרטיב היסטורי חלופי, הוא מציע כלים לבניית חברה ישראלית מחוברת למקורותיה ופתוחה לעולם המודרני. זהו חזון של חברה המשלבת בין מסורת להתחדשות, ומציעה דרכים חדשות להתמודד עם אתגרי הזמן. זהו ספר שאינו רק מחקר, אלא הזמנה – הזמנה לחשוב על מי שהיינו, מי שאנחנו, ומי שנרצה להיות.